

ישראל: התפוצה המרוקאית השנייה בגודלה בעולם

עינת לוי*

המאמר [התפרסם ב-Ynet](#) ב-27 ביולי 2018

יציע האוהדים של נבחרת מרוקו זכה לעניין רב במשחק הכדורגל בין מרוקו לפורטוגל במסגרת המונדיאל. לקראת סוף המשחק מצלמות הטלוויזיה הציגו תמונות של אוהדים מרוקאים המושכים בדגל ישראל והאירוע הוצג כאירוע אלים נגד האוהדים הישראליים. אך בדעיבד התברר, שקפטן נבחרת מרוקו, מהדי בן עטיה, זרק את חולצתו אל היציע זו נפלה סמוך לדגלי ישראל ואוהדי מרוקו משכו בדגל הישראלי בניסיון לאחוז בה. סיפור התקרית הפך ויראלי והרשתות החברתיות הוצפו בתמונות של אוהדים מחובקים לצד דגלי מרוקו וישראל.

ההסבר לתמונות החיבוקים המפתיעות קשור לתפיסה המרוקאית, לפיה היהודים המרוקאים החיים בישראל הם למעשה חלק מהתפוצה המרוקאית. עובדה זו קיבלה משנה תוקף במרץ 2016, בדוח רשמי מטעם משרד התפוצות המרוקאי, שבו ישראל הוזכרה כתפוצה המרוקאית השנייה בגודלה בעולם אחרי צרפת, ובה כ-800,000 מרוקאים. נושא זה עלה בשיח הציבורי במרוקו גם סביב השאלה האם לתפוצות המרוקאיות מגיעה זכות בחירה לפרלמנט, ואם כן האם זכות זו תקפה גם למרוקאים החיים בישראל. בנוסף, אזרח ישראלי ממוצא מרוקאי, המעוניין להוציא אזרחות מרוקאית, יכול לעשות זאת, מכיוון שהאזרחות המרוקאית נשמרת ארבעה דורות אחורה. ואם לא די בכך, ביולי 2011 הוכנס תיקון לחוקת מרוקו ובמסגרתו הוזכרה היהדות כחלק מהמורשת המרוקאית. היכן עוד ניתן למצוא כדוגמת מרוקו, מדינה מוסלמית הרואה בישראל כאחת מתפוצותיה, מכירה ביהדות כחלק ממורשתה ואף מציעה אזרחות לאזרחיה!?

מעבר לקיום היהודי שנמשך במרוקו מעל לאלפיים שנה, הידידות הישראלית-מרוקאית החלה כבר בסוף שנות ה-50 סביב שיתוף פעולה בטחוני נגד נשיא מצרים דאז גמאל עבד אל-נאצר והפאן-ערביות והצורך להסדיר את עליית היהודים ממרוקו לישראל. בשנות ה-70 היחסים המשיכו להתפתח בעקבות סיוע התיווך שהעניקה מרוקו במסגרת תהליך השלום בין ישראל למצרים. בראשית שנות ה-90, החל ירח הדבש בין המדינות, כאשר הסכמי אוסלו אפשרו ליחסים לצאת לאור ולהתרחב. ב-1994 אף נפתחו משרדי קישור ברבאט ובתל-אביב, אך מאז אוקטובר 2000 ישראל ומרוקו אינן מקיימות ביניהן יחסים דיפלומטיים רשמיים.

למרות זאת, בין המדינות מתקיימים שיתופי פעולה רבים ומפתיעים. כך, לדוגמה, בתחום התיירות, מבקרים כ-45,000 ישראלים במרוקו בכל שנה. מספר התיירים המרוקאים המבקרים בישראל נמוך בהרבה ועומד על כ-3,500 בשנה, גם לאור מורכבות הליך הוצאת הוויזה לישראל. למרות שאין טיסות ישירות בין ישראל למרוקו, חברת אל-על וחברת התעופה המלכותית רויאל אייר מארוקו, שבבעלות המלך, חתמו על הסכמי תעופה משותפים. שיתוף פעולה משמעותי, אם כי בהיקף מצומצם, ניתן למצוא גם בתחום החקלאות. מרוקו מספקת לישראל תוצרת חקלאית כמו סרדינים זיתים, ואילו ישראל מספקת למרוקו ידע מקצועי וציוד טכנולוגי חקלאי כמו מערכות השקיה של "נטפים", שאף מפעילה עמוד פייסבוק המיועד לקהל המרוקאי. מרוקו גם מושכת אליה יזמי חקלאות, מכיוון שאינה מטילה מיסים בתחום זה ואף מעניקה סובסידיות, ובהקשר זה מעניינת במיוחד פעילותם של חקלאים ישראלים במרוקו, שהקימו שם חוות חקלאיות לגידול שקדים, תמרים, זיתים ואף אתרוגים.

ואולם, שיתוף הפעולה הבולט והמפתיע ביותר מתקיים בתחום האזרחי ובה לידי ביטוי בחילופי משלחות, בשימור המורשת היהודית-מרוקאית, אירועי פסטיבלים ומוזיקה, יצירות קולנוע המתרחשות במרוקו ובישראל, מחקרים משותפים חוצי-גבולות, התמחויות סטודנטים ועוד. רק בחודש יוני 2018 הגיעו לישראל שלוש משלחות מרוקאיות, ובהן פעילי חברה האזרחית שרואים חשיבות ביצירת שיח וקשרים עם מקביליהם

* עינת לוי היא יזמית העוסקת בפיתוח שותפויות בין ישראל למרוקו וחוקרת [במיתונים - המכון הישראלי למדיניות חוץ אזורית](#). עינת מפתחת ומובילה סורים לימודיים למרוקו ופועלת בתחום התייעוד הדיגיטלי של מורשת יהדות מרוקו. מאמר זה מבוסס על מחקר על יחסי ישראל-מרוקו שנכתב במסגרת פרויקט "יחסי ישראל עם מדינות ערב: הפוטנציאל הלא ממומש" של מכון מיתונים, ושניתן [לקרוא אותו כאן](#).

בישראל. משלחות אלה מצטרפות לשורה ארוכה של משלחות שהגיעו ממרוקו בשנים האחרונות, עדות למגמה המתעצמת. גם בכיוון השני, משלחות ישראליות רבות ביקרו במרוקו בשנים האחרונות לרגל אירועים שונים כמו: ועידת האקלים הבינלאומית שהתקיימה בנובמבר 2016 במראקש; תחרות הג'ודו גראנד-פרי שהתקיימה במרץ האחרון באגאדיר; כינוס הפרלמנט למען מדינות הים התיכון שהתקיים בפרלמנט המרוקאי ברבאט באוקטובר 2017, סיור לימודי שערך ארגון "מעוז" לפיתוח מנהיגות במרוקו, ועוד.

התנועה האנושית הגדולה בין ישראל למרוקו והסיקור לו היא זוכה בתקשורת וברשתות החברתיות הופכים את היחסים לעניין שבשגרה ומייצרים את מה שניתן לכנות "אפקט ההרגלה". המגעים התכופים בין המדינות, אשר מתרחשים בתחומים שונים, מרגילים את השטח ואת הגורמים המעורבים למגע הישראלי-מרוקאי. הסיקור, גם אם אינו תמיד חיובי, מעודד שיח פתוח ואמיץ במרוקו בנושאים הקשורים ליחסים עם ישראל וליחסי ישראל עם המרחב הערבי והמוסלמי. כך, הציבור המרוקאי לא מתרגש כבעבר מכל שיתוף פעולה שנחשף ואפקט ההרגלה מותח את גבולות שיתוף-הפעולה צעד אחר צעד.

שיתופי הפעולה בין ישראל ומרוקו מתקיימים על אף תנועות החרם במרוקו, התומכות במאבק הפלסטיני ומתנגדות לקשר עם ישראל. תנועות אלה משפיעות על דעת הקהל המרוקאית באמצעות התקשורת והרשתות החברתיות, פועלות במסגרת האיגודים המקצועיים ומגייסות את הציבור המרוקאי למחאה. לדוגמה, חברת הספנות הישראלית צים הפעילה בעבר סוכן במרוקו. החברה אמנם הפסיקה את פעילות הסוכן לאור מחאה שהוביל ציון אצידון מרוקאי יהודי, מתנועת החרם בי.די.אס מארוק, אך לא הפסיקה לגמרי את פעילותה במרוקו. מחאה נוספת מתעוררת בכל שנה ברמדאן, כשתמרים מסוג מג'הול תוצרת ישראל מציפים את שווקי מרוקו. למרות המחאה החוזרת ונשנית, תמרים ישראלים ממשיכים למלא את השווקים. אם כך, תנועות החרם לא מונעות את שיתוף הפעולה לגמרי, אך מגבילות אותו ומונעות מישראל ומרוקו לממש את פוטנציאל היחסים ביניהן.

שיתופי הפעולה הרבים בין ישראל למרוקו, לצד העניין ההדדי שמביעות החברות האזרחיות בשתי המדינות זו בזו, מעידים על פוטנציאל גדול לשיתוף פעולה שטרם מומש. עד שתחול התקדמות משמעותית בזירה הפלסטינית שתאפשר להתקרב אל עבר מימוש הפוטנציאל, כדאי להמשיך ולפתח את הקשר הייחודי בין ישראל למרוקו, השונה כל כך מהיחסים של ישראל עם מדינות אחרות באזור. החיבוקים בין האוהדים הישראליים והמרוקאים במונדיאל נותנים מקום לאופטימיות זהירה, ומעידים על הזדמנויות שיש להמשיך ולקדם, גם אם לא את כולן ניתן ליישם ללא שינויים במציאות האזורית.